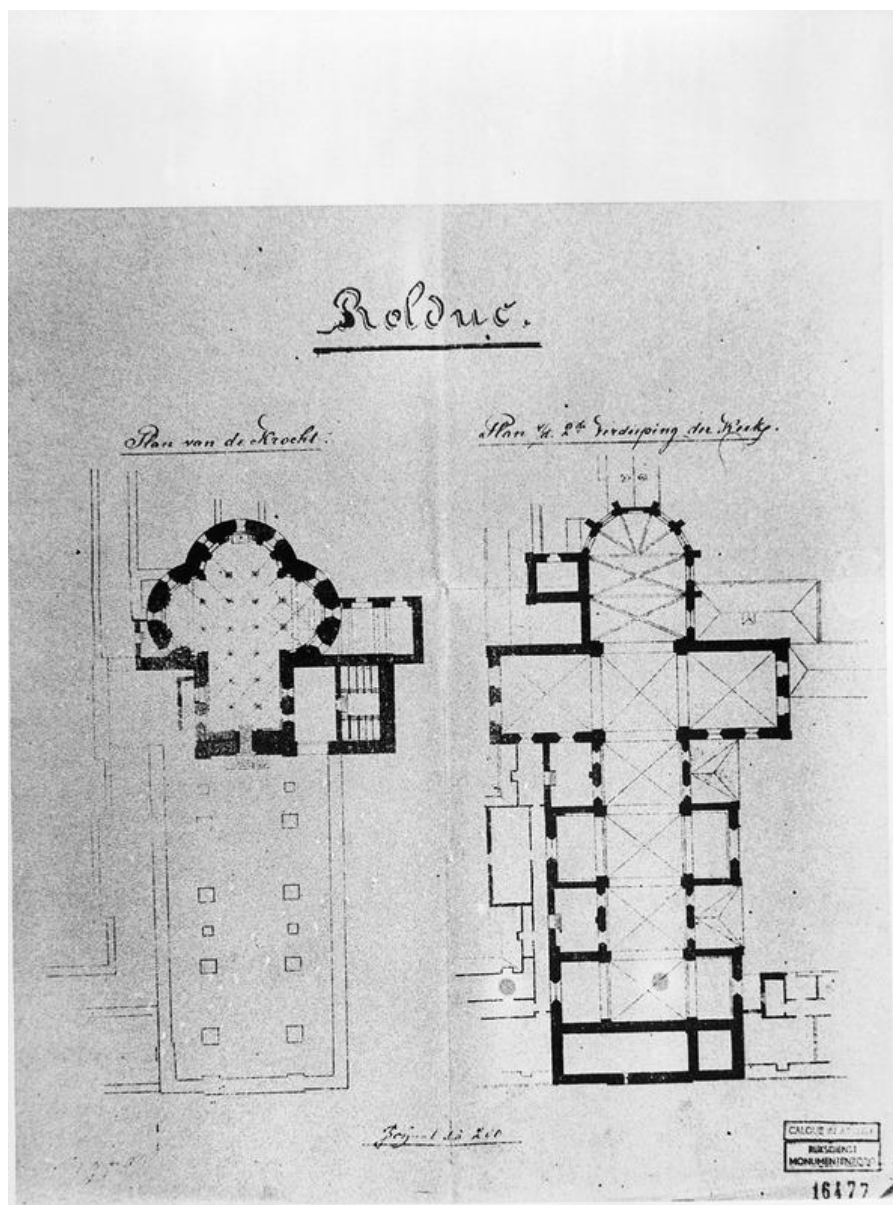

Over het St Nikolaasaltaar boven de grafkelder van Heyendal waar Pothast de mis deed

Uit tekeningen en teksten hierna ontstaat het volgende idee hoe de grafkelder uitzag in het zuid transept;

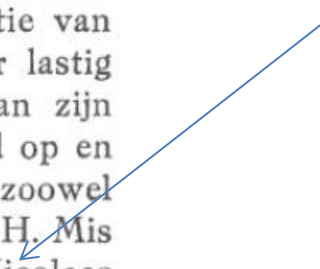
-Staande in zuidtransept met het hoofd naar het zuiden ziet men 4 meter hoog , 7 meter breed en 4 meter diep , een constructie gebruikt als grafkelder ; die ruimte is verdeeld in drie compartimenten; [vermoeden: *de middelste is een gang* [er is een ingang getekend op tekeningen hierna] *en rechts en links kan men lijkisten bijzetten; de overledenen liggen van oost naar west*]; op afbeelding hierna ziet men een trap die dwars door de transeptmuur gaat en komt vanuit de grote sacristie, van oost naar west; naast de trap in de muur in de sacristie is een brandkast ; de grote sacristie is afgebroken, die trap moet de trap zijn geweest naar de ruimte boven de grafkelder met het St Nikolaas altaar; als men nu, 2014, buiten bij de foyer, het terras, kijkt aan de oostkant van het zuidtransept dan kan men nog zien waar deze trap en brandkast geweest zijn; de voegen zijn anders van kleur en er is zelfs een verticale scheur die de linkerkant aangeeft van de brandkast; [binnen in het zuidtransept gemeten op basis van de tekening hierna van Cuypers: de trap loopt vanaf de zuidwand gemeten aan de oostwand van het zuidtransept van 1,25 tot en met 2,20 meter, de brandkast er naast van 2,66 m tot en met 4 meter]

Foto van beeldbank rijksdienst cultureel erfgoed let op 10 plekken in grafkelder, blijkbaar trapje naar beneden

Waar Pothast de mis las; bovenop de 'grafkelder' uit artikel over Pothast jrb 1926

In de groote eetzaal had hij zijn plaats achteraan bij de deur, en als hij er kwam, trad hij het laatste binnen, om er weer het eerste uit te zijn. Hij had de reputatie van voor zijn dischgenooten min of meer lastig te zijn. Pothast hield bijna slaafs aan zijn levensregel, zijn gewoonten. Hij stond op en ging naar bed op vaste uren, het een zoowel als het andere tamelijk laat. Hij las de H. Mis altijd aan hetzelfde altaar (van St. Nicolaas boven den grafkelder in het zuidelijk transcript); aan den gemeenschappelijken disch der leeraren en ook elders. . . . nam hij steeds dezelfde plaats in. (Het is niet onmogelijk,

 bevond zich daar de tekenzaal (afb. 9). Inwendig was deze zuidelijke transeptarm der kerk in de zuidelijke helft tot een hoogte van vier meter gevuld met een bovengrondse grafkelderconstructie, aangelegd onder Abt Heyendal in 1730.

1892 afbraak grafmonument

gebouwd was op de fundamenten der noordelijke concha.

Spoedig was ook het koor gesloopt, en het trappenhuis, dat 't koor met 't woonhuis verbond. Tenslotte, 16 April, werd de grafkelder afgebroken in het zuidelijk transept, door abt Nic. Heyendal in de XVIIIe eeuw aangelegd (zie fig. 1). Op den 22sten Juni werd de eerste steen van het nieuwe koor gelegd, den 27 September de crypte voltooid en een jaar later, begin Augustus, de drie concha's

Toen in de jaren 1891—93 de volledige restauratie der abdijkerk het wegruimen van den grafkelder onvoorwaardelijk eischte, werden tijdens de vacantie de graven der beide eerste directeurs (Antonius Jansen overleed in 1868) met eerbiedigen schroom geopend. De lijkist van Mgr. Peters was nog volmaakt ongeschonden; en toen, men weet niet door welke oorzaak, het deksel plotseling losliet, aanschouwden de aanwezigen de na ongeveer veertig jaar nog bijna onveranderde gelaatstrekken van den hoogvereerden doode. Aldus vernam ik van den toenmaligen Provisor Hippolytus van Haeff, ooggetuige van het feit.

Ter plaatse waar de grafkelder geweest was, werd de opnieuw gesloten kist in den gewijden grond der Kerk neergelaten. Daar rust nu de groote doode voor goed, in het hart van zijn Rolduc, dat hij zoo beminde, te midden van de opvolgers zijner „geliefde kinderen” voor wier geluk hij geleefd had, en een te vroegen dood was gestorven; onder de grijze vloersteen, in afwachting dat, in het nieuwe plaveisel, dat mettertijd de restauratie der Kerk zal voltooiën, een bronzen gedenkplaat de laatste rustplaats zal aanwijzen van hem, die de stichter was van het *derde Rolduc*.

Mogen zijn lessen daar steeds onthouden, zijn voorbeelden steeds gevolgd worden, dan zal het immer waar blijven:

Gottes Segen ruhet über diesem Hause.

B.

H. W. H. E.

Uit Rolduc in Woord en Beeld; begrafenissen van Heyendal, Peters en Janssen

Heyendal RWB 147

De vrome priester stierf den 5ten Mei
1733.

Volgens zijn bevel werd hij begraven
in de onderste nis beneden de trap.

Het grafschrift luidt:

Peters RWB 171

Zijn lijk werd met groote plechtig-
heid in den grafkelder der Abdij den
9^{den} November bijgezet; de pontificale
uitvaart werd gehouden door Mgr. J.

Janssen RWB 175 [men gaat de grafkelder –binnen- [de middengang?]]

Dan daalde de geheele stoet, 't kruis voorop,
de trap af van het koor; schreed langzaam, plech-
tig, met gebed en treurzangen door de gangen van
den ouden tempel en trad den grafkelder binnen.

Een laatste gebed — een laatste koorzang — een
laatste «Requiescat.» —

In *rolduc voorheen en thans* op pagina 61-62 staat dat Janssen begraven werd naast zijn voorganger in den grafkelder van het gesticht.

Let op ingang naar grafkelder vanuit zuid transept; en er is een trap vanuit de oude sacristie [de grote; de kleine is links; zie schets Schaepkens met misdienaar, de deur is op die tekening rechts te zien] naar de bovenkant van de 'grafkelder' waar het altaar van st Nikolaas moet zijn geweest [Pothast]

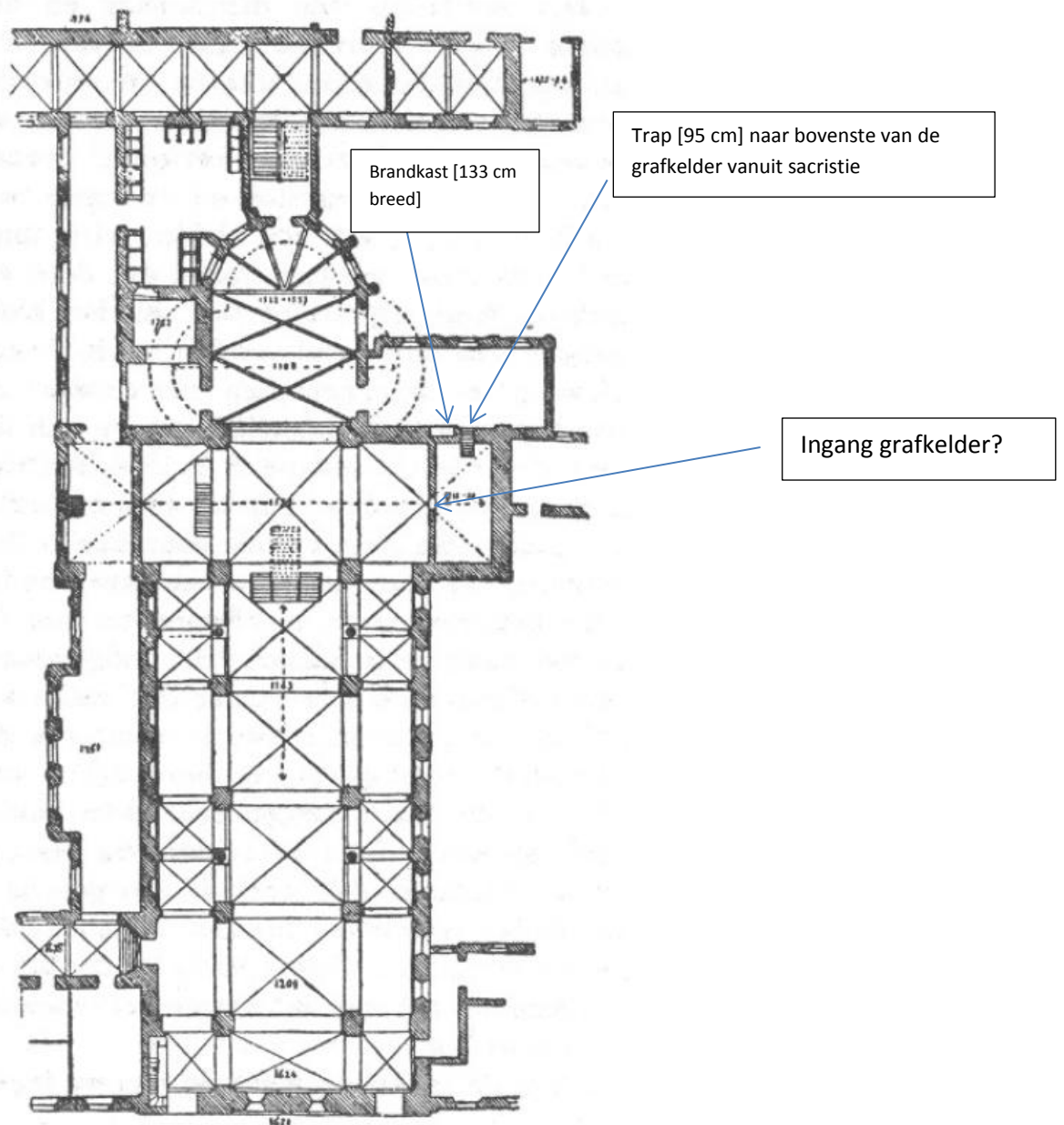

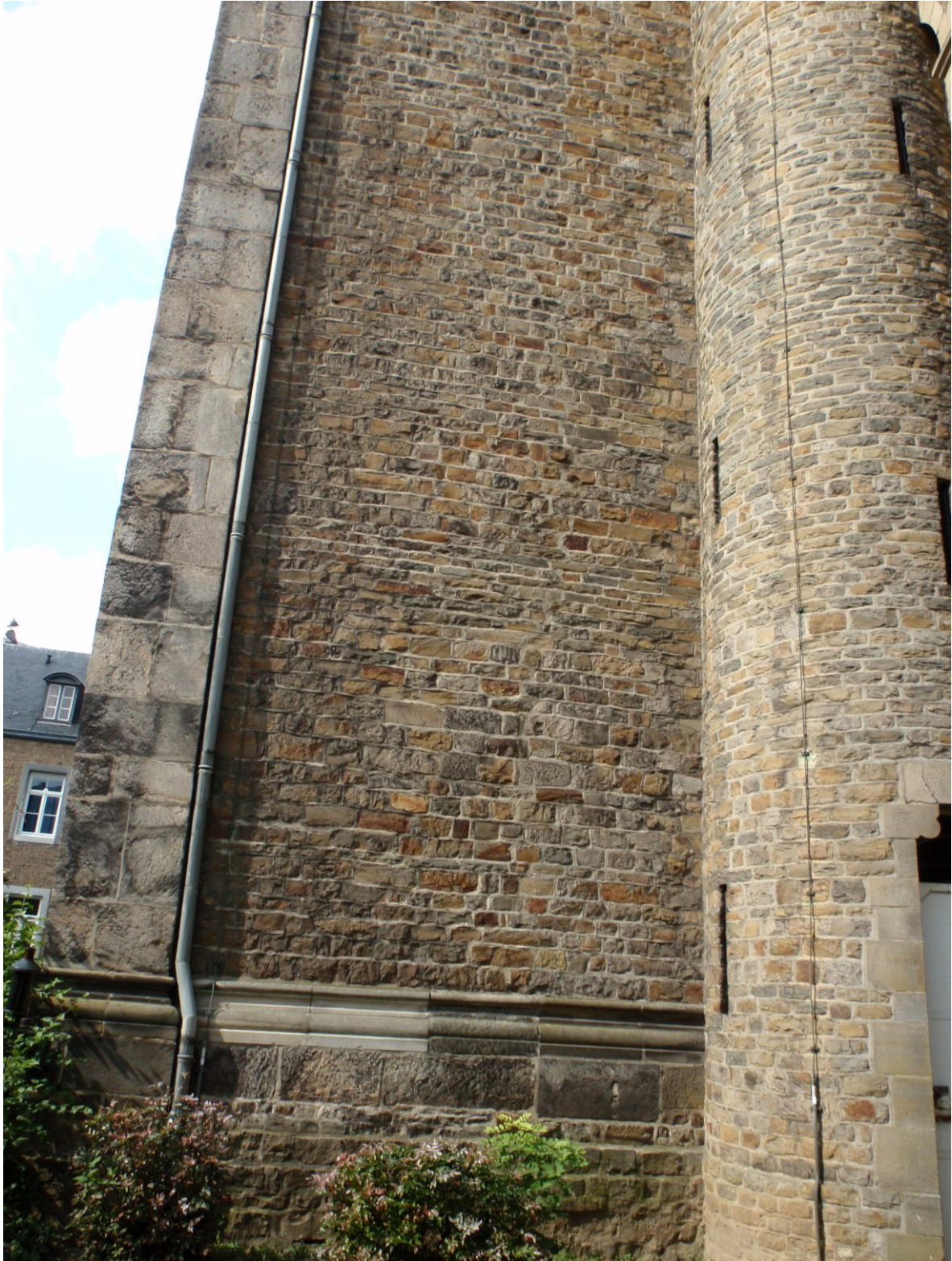
Fig. 1.

Platte grond van kerk en omgeving vóór de groote restauratie (sinds 1891).

Trap en brandkast dichtgemetseld ??

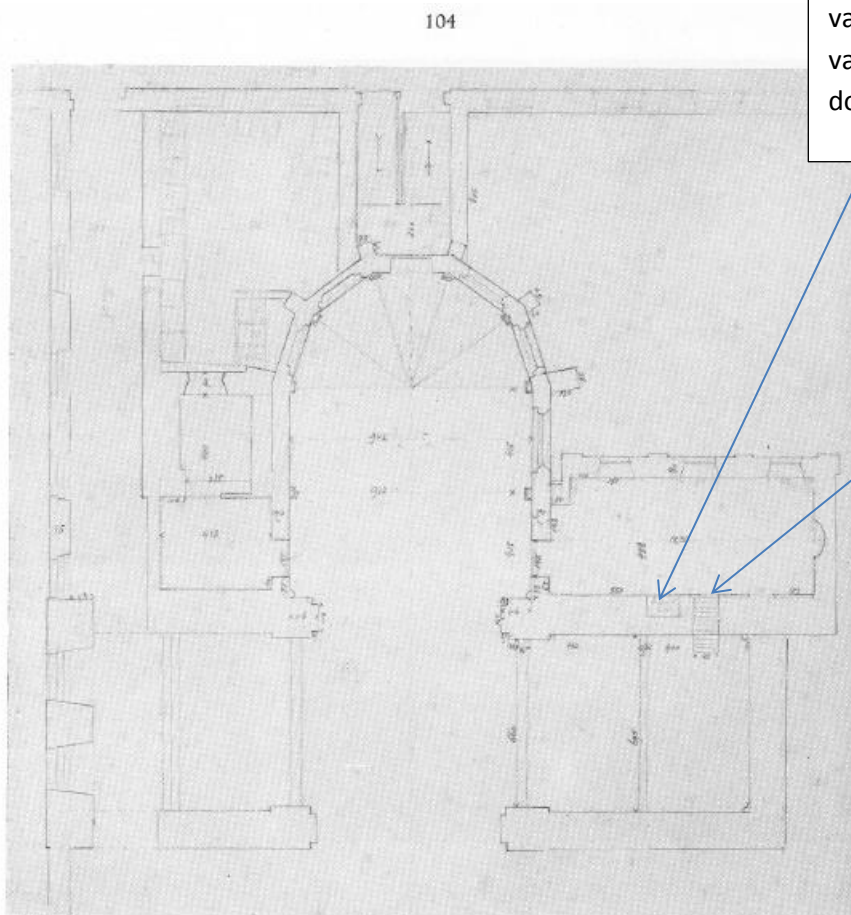

Barst aan kant brandkast

Uit rolduc 1843-1945 zie brandkast en trap in oude sacristie

[liggen vloer sacristie en koor toch op gelijke hoogte? Zie deur in tekening bij afbraak gotisch altaar]

Brandkast breed 1,33 m ; loopt van 2,67 m tot en met 4 meter vanaf muur rechts; gaat niet door muur

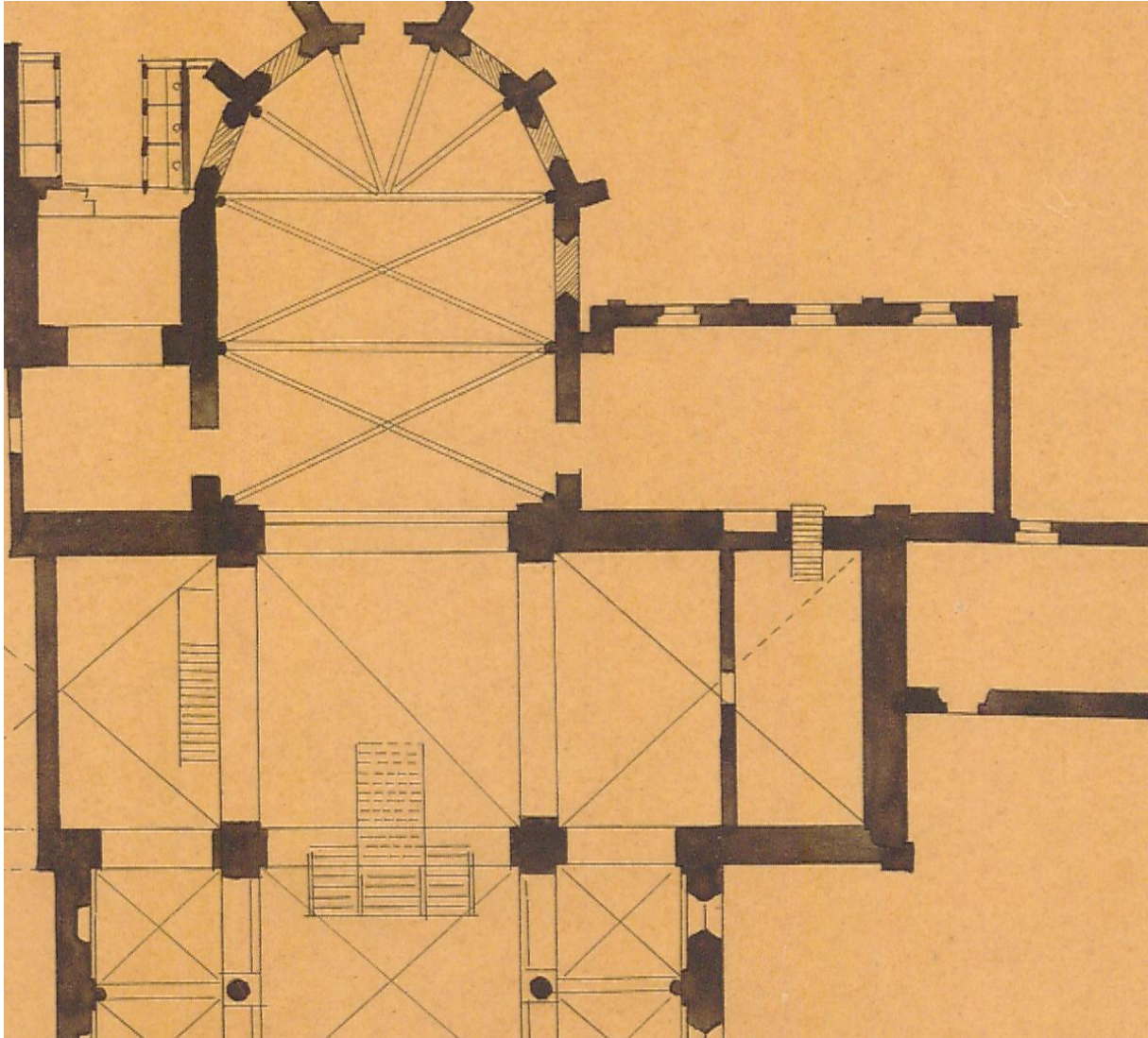
Trap is 95 cm breed en begint 1,25 vanaf de muur rechts; dus tot en met 2,20 de breedte totaal is van rechts naar links 8,67 tot midden pilaar bij koor
[volgens tekening cuypers]

Afb. 16

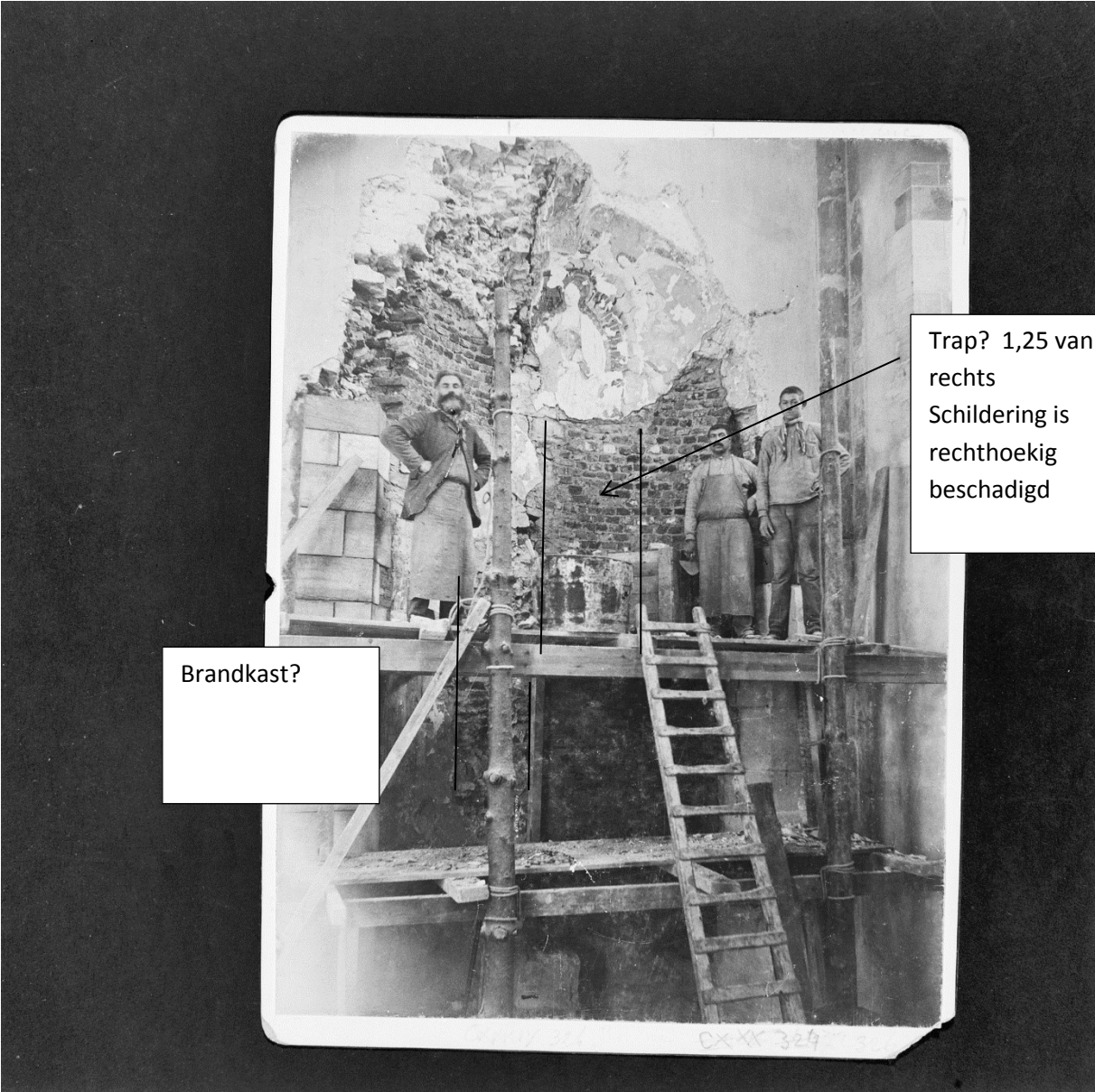

brandkast

NB: Uit mijn berekeningen [op basis van de tekening met maten van Cuypers] volgt dat de trap gelopen heeft tussen de twee gele lijnen; 1,25 m van rechts, tot en met 2,20 ; de breedte van het geheel is tot midden pilaar 8,67

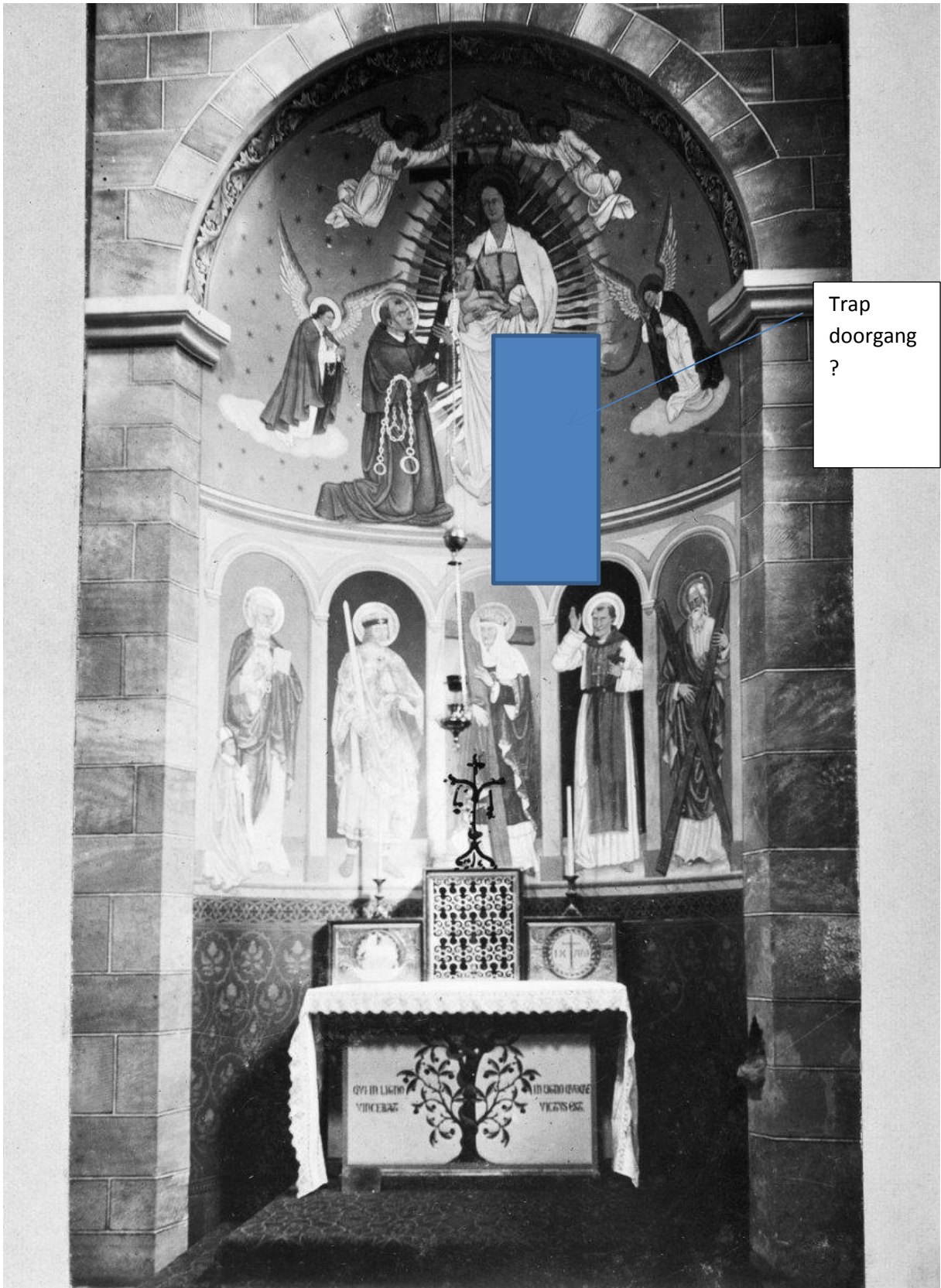

[de trap , 95 cm breed, [uit eigen schatting tekening cuypers] begint circa 1,25 meter vanaf de zuidwand; let op dat schildering maria horizontaal verdwijnt en links vertikaal]

Brandkast?

Trap? 1,25 van
rechts
Schildering is
rechthoekig
beschadigd

Trap
doorgang
?

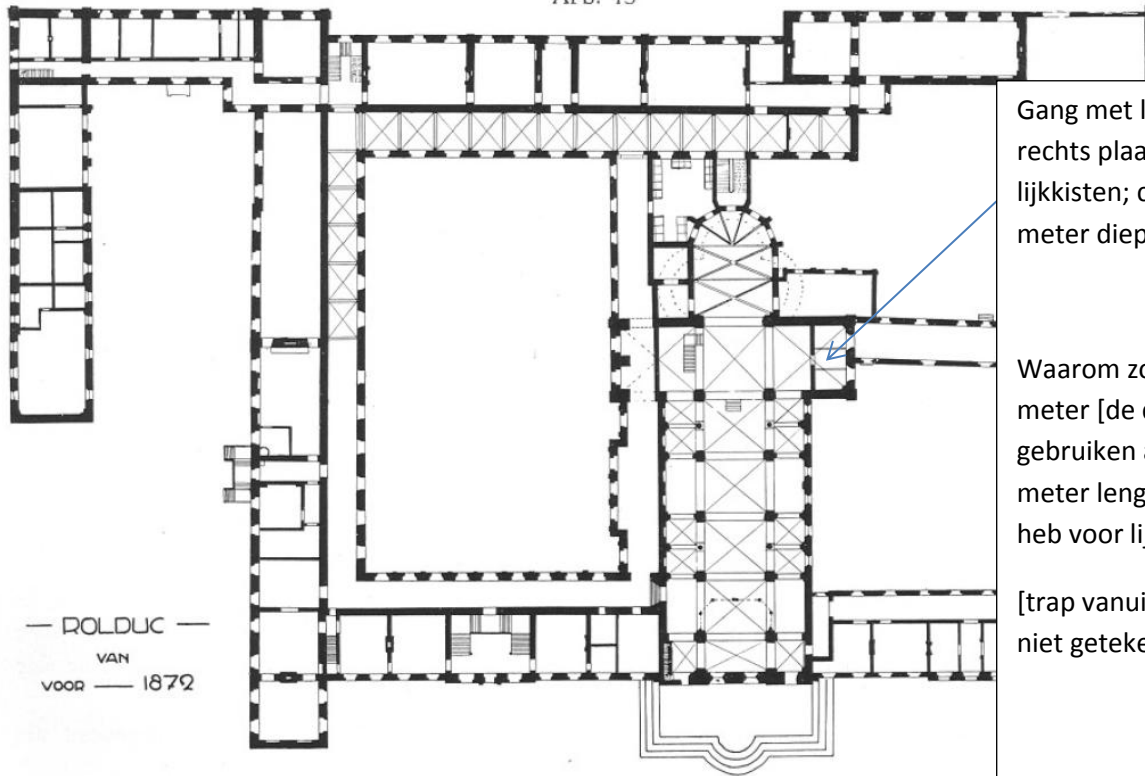

1917/18

CX XV 329

Afb. 13

— ROLDUC —
VAN
voor — 1872

Gang met links en rechts plaats voor lijkkisten; circa 2 meter diep?

Waarom zou men 4 meter [de diepte] gebruiken als ik aan 2 meter lengte genoeg heb voor lijkkisten

[trap vanuit sacristie is niet getekend?]

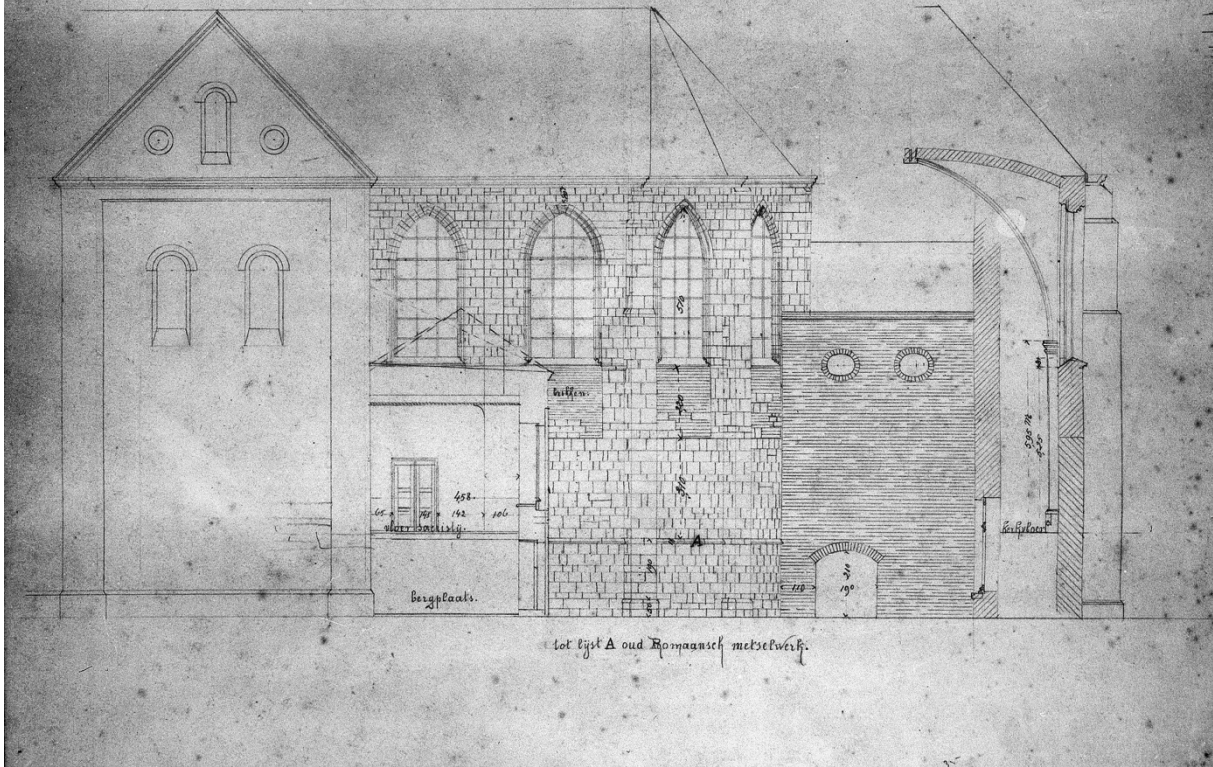
Bel bij grote sacristie; deze sacristie is beschreven bij Lodewijck van Deysse, met Pieter Slits als koster

Kleine sacristie

ÉGLISE DE ROLDUC.

Style Roman. XIIme Siècle

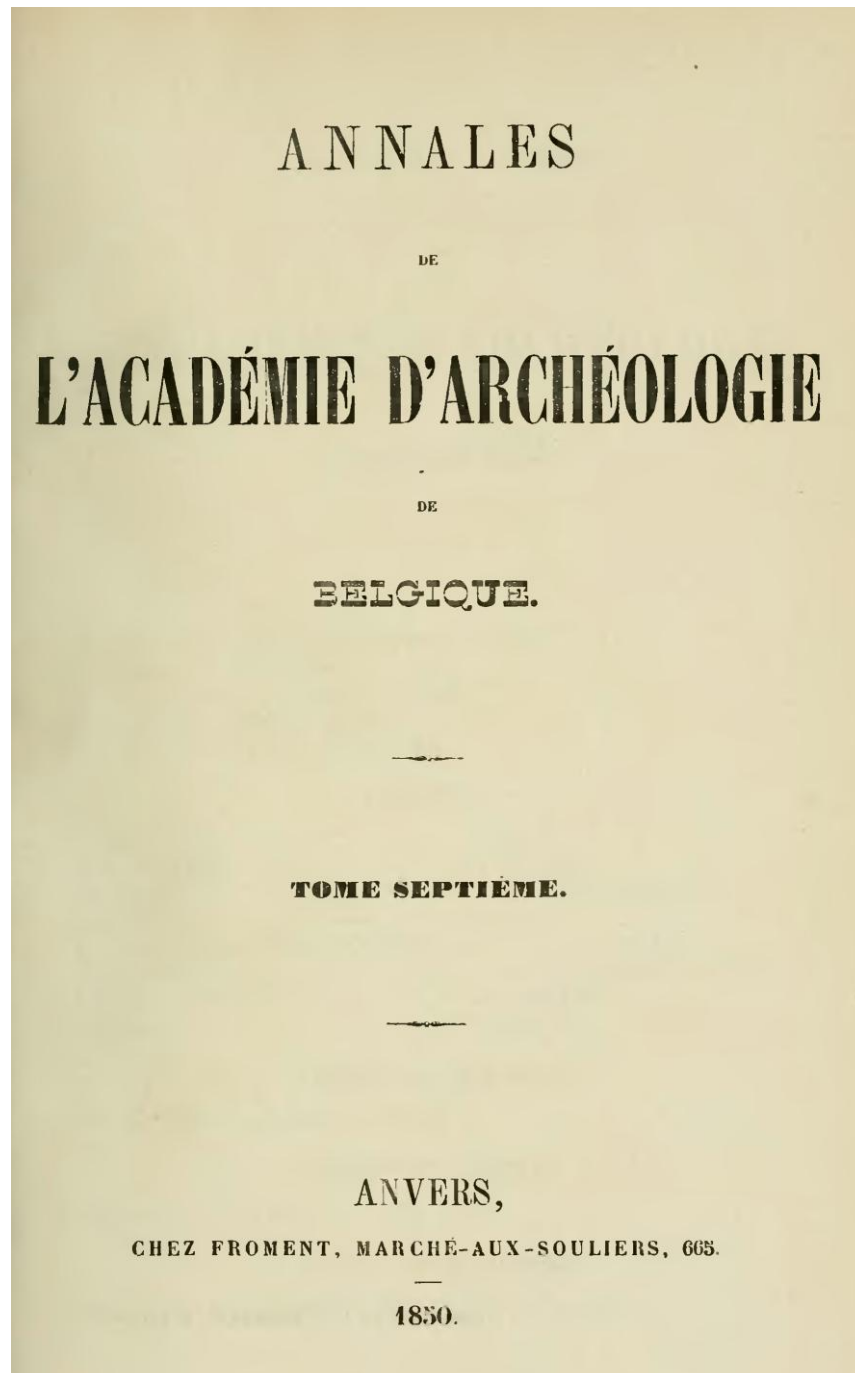
Zuidelyk aanzicht van het priesterkoor
te Rolduc.
Schaal 1 op 100

Hoe de grafsteen van Heyndal geplaatst was tov de grafkelder [hij is 128X247 cm] is niet zo duidelijk nog; [de steen is zeker niet gebroken zoals Harry Tummers suggereert in Toegewijd aan de dienst van God, blz 103] , zou toevallig zijn het breken daar in het midden volgens een rechte lijn]; Schaepkens

Schaepkens beschrijving van de grafsteen van o.a. Heyendal in bulletin de l'académie d'archéologie de Belgique 1850

ABBÉS DU MONASTÈRE DE ROLDUC.

A Rolduc, près d'Aix-la-Chapelle, dans le Limbourg, l'église romane est décorée de plusieurs monuments funéraires d'abbés de son monastère, dont nous ferons suivre les épitaphes.

La pierre tombale de Winand Lamberti, 51e abbé de Rolduc et le premier qui porta la mitre, est ornée des armes du défunt, avec figures allégoriques; voici son inscription :

*Justitia
et
pietate.
Hic jacet
reverendissim. et amplissim. dominus
Winandus Lamberti
51 et prim. mitrat. hujus monasterii abbas
qui
turbulentissimis bellorum temporibus
innumeris itinerum periculis
incarceratione
bonorum jacturâ
sanitatis et vitæ dispendio
religioni
et
regi
hoc monast. et patriam conser.
et
Blis qVurto IDVS Malus
. . . . cessit
1664*

La tablette commémorative du 54e abbé, Jean Bock, est surmontée de l'écu du prélat, décoré des emblèmes de sa dignité. L'inscription porte :

*D. O. M.
Reverendissimus et amplissimus dominus
Joannes Bock
monasterii rodensis abbas trigesimus quartus*

*cui per triginta regiminis annos
nec mundi adversantis pressura
nec assiduum studium
orandi, legendi, scribendi
carnem et spiritum mortificandi
verbis exemplis præceptis patientia humilitate
disciplinam restauratam firmandi,
statum abbacie et pastoratum ameliorandi
suis benevolentia pauperibus beneficentia
subditu providentia patriæ pietate
consulendi
ullam permisit requiem
hic deteriore sui parte in cælis meliore
requiescit, postquam vixit annis 71 et pie defunctus
est 2da maij M. D. CC. XII.
Sapide et valenter.*

Le 35e abbé est représenté en médaillon sur le monument qui lui est érigé. Ses armes avec devise : *Fortiter ac suaviter*, de petits génies avec des emblèmes de la mort, la figure de celle-ci avec sa faux, sous l'inscription, forment la composition de cette sculpture. On y lit :

*Reverendissimus et amplissimus dominus
D. Nicolaus Heyndal
monasterii rodensis abbas 35^{lus}
vir ad magna natus
omni virtutum ac eruditionis genere clarus
et ad omne opus bonum instructus
postquam in finem usque in promovenda
et firmanda regulari disciplina,
vita perfecta communi et sincera charitate
in monñrii et patriæ tractandis negotiis,*

Le monument=grafsteen
en niet grafkelder; zie
verder gebruik woord –
monument-

*tuendis juris commodisq. procurandis
indefesse, pie, glorioseque desudavit.
Ao dñi 1755 5.º maii etatis 75
regiminis 21. Sociatus est his de quibus
Dicit spiritus ut requiescant
laboribus suis. Apoc. 14.
E. M. I. B. E.*

La composition du monument funéraire du 33e abbé est assez simple et se compose, outre ses armes, sa crosse et sa mitre, de l'inscription encadrée qui suit :

*Lucide ac ardenter.
Sta viator
Audi petram de petro loquentem
si enim homines tacent, lapides loquentur.
Hic jacet
R. D. Petrus Melchior Vondersteeg
33us hujus monr̄ii abbas
qui
antiqua mor̄ii aedificia vetustate collapsa
novis ab ipso fundamento extractis
splendore, magnificentia, firmitate
renovavit
collapsam bellorum clade, et communi rerum human.
conditione regularis et canonicae vitae disciplinam
restauravit
et in hac duplice aedificatione desudans
de labore ad requiem migravit.
an : 1682, 1° x^{bris}, aet. 62 pref. 59.
Requiescat in pace.*

Le trentième abbé, Gaspar Duckweiler, est représenté en pieds, dans une niche avec pilastres dans le goût de la renaissance. Ses

armes, les quatre évangélistes, deux docteurs de la loi et des ornements, décorent ce cadre architectural. A la base on lit :

*Adm̄ : Rdus̄ : ac pius dn̄s Gasparus
Duckweiler abbas tricesimus, canonicus
regulā. ord. d. augustini monasterii rodensis
dn̄s temporalis in kirchrath et markstein
obiit aō dn̄i 1630, 12 decembris, dignitatis
14 cujus animæ refrigerium largiatur.*

Le monument de l'abbé Baudouin Horpusch, 21e chef du monastère, ressemble beaucoup au précédent. L'attitude de la figure et le dessin de la niche sont dans le même genre, mais les pilastres sont ornés des huit quartiers de la famille de l'abbé, avec les inscriptions, Morpusch, Sevel-Overi, Drutten, Dammerscheid, Krummer, Belijen, Caudenbach, Palant.

Au pied du monument se trouve :

*Adm̄. Rdus̄. ac Prænobilis D. Dn̄s Balduinus
ab Horpusch abbas vigesimus 1us cano. regulā.
ord. d. augustini monasterii rodensis primus
dn̄s temporalis in kirchraet et markstein
obiit aō dn̄i 1655, 18^{bris}, dignitatis sue
21, cujus aiæ, deus refrigerium largiatur.*

Le 27e abbé, Léonard Dammerscheid, repose la tête sur un coussin, sous un baldaquin richement orné dans le goût du XVIe siècle. Sur la bordure de la tablette est gravé :

*Hic jacet reverendus ac generosus dn̄s leonardus
Dammerscheid vigesimus
septimus abbas hujus monasterii
obiit 1557 decimo quinto octobris, in sancta pace requiescat.*

Enkele notities over de voormalige grafkelder in het zuidelijke transept van de kerk van Rolduc.

In RJ, XXXVI (1956), 28 heeft men kunnen lezen, dat op 15 mei 1956 bij graafwerk in de H. Hartkapel, d.i. in het zuidelijk transept van de Rolducse kerk, het graf van Directeur Peters (1806—1855) is gevonden.

Behalve het gebeente werd ook nog een gedeelte van de huid in goede staat aangetroffen, zoals ook het kazuifel en de bonnet. Volgens ooggetuigen waren de gelaatstreken van de overleden Directeur, wiens portret bekend is, nog goed herkenbaar; zijn gevouwen handen omklemden nog het kruisbeeld, dat hem in het graf was meegegeven.

Het was de tweede maal, dat de rust van het stoffelijk overschot van Directeur Peters werd gestoord. In RJ, VIII (1928), 17 heeft Mgr. Prof. H. W. H. Everts (1854—1938) in een aan de eerste Directeur van het derde Rolduc gewijd artikel meegedeeld, van de toenmalige provisor H. van Haeff (1854—1923) te hebben vernomen, dat in 1892 bij het wegruimen van de grafkelder in het zuidelijk transept de lijk-kist van Mgr. Peters, die daar in 1855 was bijgezet, volmaakt ongeschonden was teruggevonden, en dat de aanwezigen, toen, men weet niet door welke oorzaak, het deksel plotseling losliet, de na ongeveer veertig jaar nog bijna onveranderde gelaatstreken van de hoogvereerde dode aanschouwden.

In het dagboek van J. Raven (1852-1929), bewaard in het archief van Rolduc, vinden wij deze mededeling bevestigd. Hij schrijft onder het jaar 1892: 16 apr. Sabb.Sancto. Demolitio conditorii sepulchralis (caveau). Corpora fere omnia in pulverem et cinerem redacta erant. Corporis RRD. Directoris Jansen supererant ossa; Reverendissimi autem Domini Directoris Peters corpus adhuc integrum supererat carne et pelle, nigricans au-

tem." ¹⁾ — Hetgeen in vertaling luidt: „16 april, Paaszaterdag. Afbraak van de grafkelder. Bijna alle lichamen waren tot stof en as vergaan. Van het lichaam van de ZEH. Directeur Jansen was het gebeente nog over; het lichaam van de HEH. Directeur Peters echter was nog in zijn geheel met vlees en huid bewaard gebleven, maar het was zwart aan 't worden."

De grafkelder, waarvan hier sprake is, was in 1730 onder Abt N. Heyendal (1658—1733) over de gehele breedte van de zuidermuur van het zuidelijk transept tot een hoogte van vier meter bovengronds opgetrokken ²⁾ en door de Abt bestemd tot begraafplaats voor hemzelf en zijn opvolgers. Boven op deze constructie was een altaar geplaatst, gewijd aan Heyendal's patroon St. Nicolaas, dat langs een trap in de kerk kon worden bereikt. ³⁾ Op blz. 89, afb. 1 en op blz. 101, afb. 13 in het gedenkboek „Rolduc, 1843—1943" is de situatie in plattegrond duidelijk aangegeven.

Heyendal zelf († 5 mei 1733) is de eerste geweest, die in deze grafkelder is begraven. Volgens zijn wens werden zijn stoffelijke resten in de onderste nis beneden de trap bijgezet ⁴⁾ en na hem hebben de Abten F. W. Rauschaw († 18 maart 1745), J. G. Fabritius († 3 augustus 1757) en J. J. Haghen († 10 oktober 1781) en de Directeuren H. H. J. Peters († 7 november 1855) en Ant. Jansen

¹⁾ Raven had eerst geschreven: „nigrum factum", maar heeft deze woorden doorgestreept om ze te vervangen door: „nigricans". Aan deskundigen zal de vraag moeten worden voorgelegd, of het werkwoord „nigricari" tot het klassieke Latijn behoort; in het Latijns-Nederlands Woordenboek van Muller-Renkema komt het niet voor.

²⁾ Dr. P. S. Everts, in GR, 103.

³⁾ De musicus B. Pothast (1824—1904) was gewoon de H. Mis aan dit altaar te lezen; RJ, VI (1926), 17.

⁴⁾ RWB, 147.

(† 11 april 1868) in dezelfde grafkelder hun laatste rustplaats gevonden.

Voor Heyendal is evenals voor verschillenden van zijn voorgangers nog een monumentale grafzerk met Latijns opschrift vervaardigd, die later in het voorportaal van de huidige sacristie is opgesteld; ⁵⁾ aan de latere Abten is deze eer niet meer vergund geweest; vermoed mag worden, dat op de sluitsteen van elk van de grafnissen de naam van de daar begravenen is aangebracht; deze stenen zijn echter verloren gegaan.

Bij de restauratie van de kerk in de negentiger jaren van de vorige eeuw werd het nodig geoordeeld, de grafkelder op te ruimen en de zuidelijke transeptarm in zijn oorspronkelijke toestand terug te brengen. De zes graven werden geopend en de inhoud werd te

zelfder plaatse onder de nieuwe vloer bijgezet. De hoop mag worden uitgesproken, dat de verwachting van Prof. H. Everts (RJ, VIII, 1928, 17) dat eens „een bronzen gedenkplaat de laatste rustplaats zal aanwijzen van hem, die de stichter was van het derde Rolduc”, of althans de aankondiging van de Annalist van RJ, XXXVI (1956), 28, dat „te zijner tijd een gedenksteentje in de muur boven het graf zal worden aangebracht”, in een nabije toekomst in vervulling zal gaan en dat dan op die „bronzen gedenkplaat” of dat „gedenksteentje” ook de namen van de andere hier begravenen ter dankbare herinnering voor het nageslacht zullen worden bewaard.

F. S.

⁵⁾ Het grafschrift met vertaling in RWB, 147.